

Byla C-824/19

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2019 m. lapkričio 12 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Varhoven administrativen sad (Bulgarija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2019 m. spalio 31 d.

Kasatoriai:

TC

UB

Kitos kasacinio proceso šalys:

Komisia za zashtita ot diskriminatsia

VA

Dalyvaujant:

Varhovna administrativna prokuratura

Pagrindinės bylos dalykas

Kasaciniai skundai dėl baudų, kurios už aklojo asmens diskriminavimą dėl savybės „negalia“ buvo paskirtos dviem teisėjams, kurie neleido jam kaip teismo tarėjui dalyvauti teismo posėdžiuose nagrinėjant baudžiamąsias bylas.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 5 straipsnio 2 dalies ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio

užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, [2] straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 4 straipsnio 1 dalies išaiškinimas; SESV 267 straipsnis.

Prejudiciniai klausimai

1. Ar remiantis Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 5 straipsnio 2 dalies ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, [2] straipsnio 1, 2 ir 3 dalių bei 4 straipsnio 1 dalies išaiškinimu darytina išvada, jog leidžiama, kad akklasis galėtų būti teismo tarėju ir dalyvauti nagrinėjant baudžiamąsias bylas?
2. Ar konkreti visam laikui regos netekusio asmens negalia laikytina savybe, kuri yra teismo tarėjo veiklai keliamas įprastas ir lemiantis reikalavimas, pateisinantis skirtingą požiūrį ir nepagrindžiantis diskriminacijos remiantis savybe „negalia“?

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nurodytos tarptautinės teisės nuostatos

- 1 Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos, įsigaliojusios 2008 m. gegužės 3 d., patvirtintos Europos bendrijos vardu 2009 m. lapkričio 26 d. Tarybos sprendimu 2010/48/EB (OL L 23, 2010, p. 35), 1, 4, 5 ir 27 straipsniai.

Nurodytos Europos Sąjungos teisės nuostatos

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnis.

2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), 6, 17, 23 ir 37 konstatuojamosios dalys, 1–4 ir 18 straipsniai.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

Konstitutsia na Republika Bulgaria (Bulgarijos Respublikos Konstitucija, DV Nr. 56, 1991 m. liepos 13 d.) 6 straipsnis (lygybė prieš įstatymą; teisių apribojimų remiantis tam tikromis savybėmis neleistinumas) ir 48 straipsnis (teisė dirbti; valstybės pareiga sukurti teisės dirbti įgyvendinimo sąlygas, visų pirma asmenims su fizine ar psichine negalia).

Zakon za zashtita ot diskriminatsia (Kovos su diskriminacija įstatymas, toliau – *ZZDiskr.*; DV Nr. 86, 2003 m. rugsėjo 30 d.) 4 straipsnis (diskriminacijos remiantis nurodytomis savybėmis, įskaitant negalią, draudimas), 7 straipsnis

(atvejai, nelaikomi diskriminacija, tarp jų skirtingas požiūris į asmenis remiantis savybe, susijusia su kuria nors iš įstatymo 4 straipsnyje nurodytų diskriminavimo priežasčių, jei dėl tam tikros profesijos ar tam tikros veiklos pobūdžio arba dėl jos vykdymo sąlygų tokia savybė yra įprastas ir lemiantis profesinis reikalavimas, šis tikslas yra teisėtas ir reikalavimas neviršija to, kas būtina šiam tikslui pasiekti), 40 straipsnis (*Komisia za zashtita ot diskriminatsia* (Kovos su diskriminacija komisija) užduotys), 50 straipsnis (procedūra komisijoje) ir 68 straipsnis (galimybė apskųsti komisijos sprendimus teismine tvarka).

Zakon za sadebnata vlast (Teismų sistemos įstatymas, toliau – ZSV; DV Nr. 64, 2007 m. rugpjūčio 7 d.) 66 straipsnis (teismo tarėjų įtraukimas į pirmosios instancijos teismo kolegijas; teismo tarėjų teisės ir pareigos) ir 67 straipsnis (teismo tarėjams keliami reikalavimai dėl amžiaus, gyvenamosios vietos adreso, išsilavinimo, neteistumo už tyčines nusikalstamas veikas ir nesirgimo psichinėmis ligomis).

Nakazatelno-protsesualen kodeks (Baudžiamojo proceso kodeksas, toliau – NPK; DV Nr. 86, 2005 m. spalio 28 d.) 1 straipsnis (Baudžiamojo proceso kodekso tikslai), 8 straipsnis (teismo tarėjų įtraukimas į teismo kolegijas; vienodos teismo tarėjų ir teisėjų teisės), 13 straipsnis (teismo pareiga imtis visų priemonių objektyviai tiesai nustatyti), 14 straipsnis (teismo sprendimo priėmimas teisėjui remiantis vidiniu įsitikinimu, grindžiamu objektyviu, išsamiu ir visapusišku visų aplinkybių tyrimu) ir 18 straipsnis (tiesioginio įrodymų surinkimo principas, t. y. teismas sprendimus grindžia įrodymais, kuriuos pats surenka ir įvertina).

Faktinių aplinkybių ir proceso santrauka

- 2 Procesas administracinėje institucijoje *Komisia za zashtita ot diskriminatsia* (Kovos su diskriminacija komisija, toliau – *KZDiskr.*) buvo pradėtas pagal VA skundą dėl *Sofijski rayonen sad* (Sofijos apylinkės teismas, toliau – SRS) teisėjos UB ir tuometinio SRS pirmininko TC.
- 3 VA, kuri [procesu] komisijoje yra pareiškėja, neteko regos ir dėl to visą laiką yra ir iki gyvenimo pabaigos bus riboto darbingumo. Ji baigė teisės mokslų studijas ir 1977 m. sėkmingai išlaikė teisės kvalifikacinį egzaminą. Pareiškėja dirbo *Sayuz na slepите* (Aklųjų sąjunga) ir Europos aklųjų sąjungos struktūrose. 2014 m. ji pagal *Stolichen obshtinski savet* (Sofijos miesto taryba) vykdytą procedūrą buvo patvirtinta teismo tarėja ir paskirta dirbti SRS. 2015 m. kovo 25 d. ji šiame teisme buvo prisaikdinta teismo tarėja. Remiantis 2015 m. kovo 23 d. protokolu dėl teismo tarėjų priskyrimo teismo kolegijoms burtų keliu, VA kaip teismo tarėja buvo priskirta Šeštajai baudžiamųjų bylų kolegijai. Kaip nurodė SRS pirmininkas, laikotarpiu nuo 2015 m. kovo 25 d. iki 2016 m. rugpjūčio 9 d., t. y. kol įsigaliojo ZSV 72 straipsnio pataisa, pagal kurią teismo tarėjai priskiriami elektroniniu būdu, VA nedalyvavo nė viename teismo posėdyje nagrinėjant baudžiamąsias bylas.

- 4 Skunde, pagal kurį buvo pradėta administracinė procedūra *KZDiskr.*, ir per šį procesą VA teigia, kad SRS Šeštosios baudžiamųjų bylų kolegijos, kuriai ji buvo priskirta kaip teismo tarėja, teisėja UB neleido jai dalyvauti teismo posėdžiuose nagrinėjant baudžiamąsias bylas. VA taip pat nurodo, kad ji 2015 m. gegužės 29 d. raštu kreipėsi į SRS pirmininką ir prašė ją priskirti kitam teisėjui, kad galėtų naudotis savo teise dirbti teismo tarėja, tačiau atsakymo negavo. VA yra įsitikinusi, kad teisėja UB ir SRS pirmininkas ją diskriminavo dėl negalios.
- 5 Per procedūrą *KZDiskr.* teisėja UB pateikė nuomonę, jog iš teismo tarėjo užduočių baudžiamajame procese kylančių pareigų pobūdis ir reikalavimas turėti tam tikras konkrečias fizines savybes, susijusias su teismo gebėjimu vykdyti jam suteiktus įgaliojimus, nepatenka į *ZZDiskr.* 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nediskriminavimo nuostatos taikymo sritį. UB pateikia *ZZDiskr.* 7 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo argumentus, pagal kuriuos skirtingas požiūris į VA remiantis savybe, susijusia su diskriminavimo priežastimi „negalia“, dėl teismo tarėjo pareigų pobūdžio yra įprastas ir lemiantis reikalavimas, kuris yra objektyviai pateisinamas ir kuriuo siekiama teisėto tikslo, būtent laikytis NPK, kuriame nustatytos teismo tarėjų užduotys, principų.
- 6 TC raštu pateikė nuomonę, kurioje išdėstė *ZZDiskr.* 7 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo argumentus, pagal kuriuos VA „negalios“ pobūdis trukdo vykdyti konkrečias jos kaip teismo tarėjos užduotis, taip pat dėl jo būtų pažeisti tiesioginio įrodymų surinkimo principas ir objektyvios tiesos nustatymo bei visuomenės dalyvavimo baudžiamajame procese lygiomis teisėmis principai.
- 7 2017 m. kovo 6 d. sprendimu *KZDiskr.* konstatavo, kad TC ir UB diskriminavo VA dėl savybės „negalia“, kaip tai suprantama pagal *ZZDiskr.* 4 straipsnio 2 dalį, siejama su šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalimi ir *Dopalnitelnite razporedbi na ZZDiskr. (ZZDiskr. papildomos nuostatos)* 1 straipsnio 7 punktu. Už tai pagal *ZZDiskr.* 80 straipsnio 1 dalį TC buvo paskirta 250 levų (BGN), o UB – 500 levų (BGN) bauda. Remiantis *ZZDiskr.* 47 straipsnio 6 punktu TC ir UB buvo rekomenduota ateityje nebepažeisti galiojančių teisės aktų dėl kovos su diskriminacija. VA skundas dėl jos tariamo diskriminavimo dėl savybės „lytis“ buvo atmestas kaip nepagrįstas.
- 8 TC ir UB šį *KZDiskr.* sprendimą apskundė *Administrativen sad Sofia grad* (Sofijos administracinis teismas). Šis teismas nusprendė, kad apskūstas *KZDiskr.* sprendimas yra teisėtas administracinis aktas, ir skundų netenkino.
- 9 *Administrativen sad* laikėsi nuomonės, jog, atsižvelgiant į teisės aktuose nustatytą draudimą taikyti skirtingą požiūrį remiantis tam tikromis teisės aktais saugomomis savybėmis ir į *ZZDiskr.* 26 straipsnyje nustatytą asmens teisę vienodomis sąlygomis naudotis tam tikros profesijos arba tam tikros veiklos ir jos vykdymo bei tobulėjimo galimybėmis neatsižvelgiant į savybes pagal 4 straipsnio 1 dalį, neleidžiama „iš esmės“ nustatyti apribojimų arba apriboti galimybę dirbti pagal tam tikrą profesiją arba vykdyti tam tikrą veiklą, šiuo atveju teismo tarėjo, remiantis prezumpcija, jog dėl atitinkamos negalios visavertis darbas ar veiklos

vykdymas bus neįmanomas. Dėl baudžiamojo proceso ypatumo iš tikrųjų būtina, kad teismo tarėjai, vykdydami jiems suteiktus įgaliojimus, laikytųsi baudžiamojo proceso principų dėl tiesioginio įrodymų surinkimo, objektyvios tiesos nustatymo ir bylą nagrinėjančių teisėjų vidinio įsitikinimo. Vis dėlto, pirmosios instancijos teismo manymu, šis ypatumas negali būti toks absoliutus, kad būtų apribota konkrečiai *ZZDiskr.* ir apskritai Bulgarijos teisėje įtvirtinta teisė dirbti pagal tam tikrą profesiją arba vykdyti tam tikrą veiklą. Prezumpcija, jog sirgdamas tam tikra liga arba turėdamas tam tikrą negalią asmuo bet kuriuo atveju netenka tam tikrų savybių, yra nepateisinamas ir diskriminuojantis požiūris. Tai patvirtina ir aplinkybė, jog, 2016 m. rugpjūčio 9 d. įsigaliojus ZSV 72 straipsnio pataisai, pagal kurią teismo tarėjai priskiriami elektroniniu būdu, VA dalyvavo daugybėje teismo posėdžių nagrinėjant baudžiamąsias bylas ir už tai gavo atlygį.

- 10 Pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo apskūstas *Varhoven administrativen sad* (Aukščiausiasis administracinis teismas). Šio teismo manymu, teisingam sprendimui byloje priimti reikalingas Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimas.

Bylos šalių argumentų santrauka

- 11 Kasatorė UB pagrindinį prieštaravimą reiškia dėl to, kad šiuo atveju buvo neteisingai taikoma materialinė teisė, konkrečiai *ZZDiskr.*, nes pirmosios instancijos teismas suabsoliutino Bulgarijos ir tarptautinės teisės nuostatose įtvirtintą teisę dirbti pagal tam tikrą profesiją arba vykdyti tam tikrą veiklą, dėl to kilo Kovos su diskriminacija įstatymo ir viršesnio NPK bei jame įtvirtintų baudžiamojo proceso principų, konkrečiai tiesioginio įrodymų surinkimo principo pagal NPK 18 straipsnį ir objektyvios tiesos nustatymo principo pagal NPK 13 straipsnį, prieštara, o ji, kaip baudžiamųjų bylų teisėje nagrinėdama bylas *Rayonen sad*, turi atsižvelgti į šiuos principus ir užtikrinti, kad visi teismo kolegijos nariai įrodymus nagrinėtų vienodai ir kad kiekvienas teismo kolegijos narys susidarytų tiesioginį įspūdį apie proceso šalių elgesį.
- 12 Kasatorius TC laikosi nuomonės, jog skundžiamas teismo sprendimas yra klaidingas, nes jame konstatuota, kad *ZZDiskr.* 7 straipsnio 1 dalies 2 punktas netaikytinas. Jis teigia, kad šis atvejis patenka į šios nuostatos taikymo sritį. Be to, atsižvelgiant į teismo tarėjų veiklos ir pareigų vykdymą, preziumuotina, jog asmenys, dėl kurių negalios būtų pažeisti Bulgarijos Respublikos teisės aktuose ir Konstitucijoje nustatyti tiesioginio įrodymų surinkimo, objektyvios tiesos nustatymo ir bylą tiriančių teisėjų vidinio įsitikinimo principai, negali dalyvauti aktyviai ir visapusiškai.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvų santrauka

- 13 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas konstatuoja, kad VA dėl regos netekimo visam laikui yra neįgalus fizinis asmuo.

- 14 Nacionalinėje teisėje sukurta teisės nuostatų sistema, pagal kurią iš esmės užtikrinama neįgaliųjų apsauga ir draudžiama bet kokia diskriminacija dėl savybės „negalia“. Kita vertus, numatytos išimtys, kai pateisinamas skirtingas požiūris į asmenis remiantis savybe, susijusia su kuria nors iš diskriminavimo priežasčių, jei dėl tam tikros profesijos ar tam tikros veiklos pobūdžio arba dėl jos vykdymo sąlygų tokia savybė yra įprastas ir lemiantis profesinis reikalavimas, šis tikslas yra teisėtas ir reikalavimas neviršija to, kas būtina šiam tikslui pasiekti.
- 15 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, neaišku, koku mastu, atsižvelgiant į JT konvencijos, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos ir Direktyvos 2000/78/EB nuostatas, negalia grindžiamas skirtingas požiūris į tokią negalią turintį asmenį leidžiamas vykdant teismo tarėjo veiklą.
- 16 Nors skirtingas požiūris taikomas remiantis saugoma savybe „negalia“, jis susijęs su baudžiamąjį procesą reikalaujant ir jo principų taikymu; gali būti, kad atitinkamas reguliavimas ir jurisprudencija prieštarauja reikalavimui, kad visiems neįgaliesiems turi būti suteikiamos vienodos įsidarbinimo galimybės.
- 17 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, svarstydamas prašymo priimti prejudicinį sprendimą reikalingumą, atsižvelgė ir į būtinybę Direktyvą 2000/78/EB aiškinti pagal JT konvenciją. Kalbant apie šį atvejį, pagal ją turi būti užtikrinama vienoda ir veiksminga teisinė neįgaliųjų apsauga nuo bet kokios diskriminacijos, nesvarbu dėl kokių priežasčių ir ne tik remiantis tam tikromis saugomomis asmens savybėmis, nustatytomis Sąjungos antrinėje teisėje.
- 18 Pagal tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos antrinės teisės normas taikytinos nuostatos turi būti aiškinamos vienodai ir nuosekliai, o tai priklauso Europos Sąjungos Teisingumo Teismo kompetencijai.
- 19 *Varhoven administrativen sad* manymu, dėl pirmiau nurodytų priežasčių reikia sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui pirmiau nurodytus prejudicinius klausimus.